

УДК 93(477.74-521)

Л. Г. Білоусова

Японці в Одесі

У статті розглядається історія взаємовідносин між Одесою та Японією, окремими містами останньої протягом ХІХ — початку ХХІ ст. Доводиться ідея про довготривалість та різноплановість подібних стосунків в економічній, культурній та інших сферах суспільного життя. Важливу роль приділено ретроспективному показу зв'язків між Японією та Російською імперією/СРСР.

Ключові слова: Японія, Державний архів Одеської області, російсько-японські зв'язки, Одеса, японське консульство в Одесі.

Історія Японії та її зв'язки з Україною — тема майже невідома широкому загалу. І це не дивно, адже ми так далекі один від одного — географічно, релігійно і ментально. Тим цікавіше було звернутися до архівних джерел і віднайти докази того, що ми маємо чимало спільних сторінок історії, а отже, маємо й спільне майбутнє.

Японці не називають свою країну так, як її називає весь світ. «Японія» — слово німецького походження і живається переважно іноземцями. Батьківщину японці офіційно називають «Ніхон коку» або ж «Ніппон коку», а в побутовій назві залишають лише перше слово. «Ніхон» буквально означає «джерело Сонця», ось чому Японію називають «Країною Сонця, що сходить». Цю назву їй дали китайці в давнину і вона витіснила попередню самоназву — Ямато.

Коли українці дізналися про існування Японії? Це могло статися понад 300 років тому, за часів Петра Першого, коли Лівобережна територія сучасної України перебувала у складі Російської імперії, а Правобережна — у складі Речі Посполитої.

У 1701 р. японське судно розбилося біля берегів Охотського моря і врятований моряк Денбей був доправлений до Москви, де його представили Петру І. Цар наказав відкрити у 1705 р. у Санкт-Петербурзі школу японської мови і призначив Денбея викладачем. Після цього почали організовувати державні експедиції для пошуку морських шляхів до Японії. У 1763 р. кораблі Шпанберга і Вальтона дісталися берегів східного сусіда і таким чином Японія дізналася про існування Росії.

1783 р. ще один японський корабель збився з курсу і екіпаж висадився на острові Амчітка, де перебували російські промисловці. Разом

вони побудували судно і дісталися Охотська. Капітан Дайкоку Кодаю, намагаючись звідти повернутися додому, навіть побував у 1791 р. на особистій аудієнції у Катерини ІІ. У 1793 р. до Японії направилися російська експедиція під командуванням Адама Лаксмана, який мав указ Катерини «Про встановлення торгових відносин з Японією», а також доправив японців додому. Але укласти міждержавну угоду тоді не вдалося.

Наступного разу російська делегація під керівництвом М. П. Резанова на кораблі «Надія» прибула у 1804 р. до Нагасакі, але японці російські дари не прийняли і порадили росіянам повернутися додому якнайшвидше. У відповідь на таку нелюб'язність, за наказом Резанова лейтенант Хвостов на фрегаті «Юнона» у 1806 р. підійшов до Сахаліну і спалив хлібні склади японців. Наступного року він же, у супроводі тендера «Авось», те ж саме вдіяв на острові Ітуруп.

У 1811 р. виник черговий російсько-японський конфлікт, коли японці взяли у полон команду російського шлюпа «Діана» під командуванням В. М. Головніна. Росіянам вдалося звільнити чудом лише у 1813 р. за посередництвом полоненого японця.

У 1854 р. закінчився період самоізоляції Японії від зовнішнього світу і відразу туди прибула експедиція російського адмірала Є. В. Путятіна. 7 лютого 1855 р. Японія підписала з Російською імперією перший договір про торгівлю і дружбу — Сімодський трактат. Росія отримала право торгувати у портах Сімода, Хакодате і Нагасакі, там засновувалися російські консульства. Були розділені сфери впливу: Японія отримала острови Кунашир, Ітуруп, Шикотан і Хабомаї; Росія — Курильські острови на північ від ост-

рова Ітуруп; Сахалін оголошувався спільним і нероздільним володінням Сахаліну.

Незабаром активна російська колонізація Сахаліну призвела до нових протиріч. У 1875 р. був підписаний Санкт-Петербурзький договір, згідно з яким Росія віддавала Японії усі Курильські острови в обмін на повноправне володіння Сахаліном. З того часу і до початку російсько-японської війни 1904–1905 рр. між обома країнами розвивалися торговельні і культурні зв'язки. З 1862 р. в Японії діяла Російська консульська церква, яку очолював отець Миколай (в миру — Іван Касаткін). Упродовж його 50-річної діяльності по розповсюдженню християнства в Японії і зближенню народів було засновано 265 православних церков з 31984 віруючими японцями. Пізнання Японії змусило його не підтримувати завойовницьку політику царя Миколи II — невдалу для Росії війну він вважав карою божою.

Перша світова війна, Жовтнева революція 1917 р. і громадянська війна на теренах колишньої Російської імперії спонукали Японію до військової інтервенції 1918 р. на території Сибіру і Далекого Сходу, яка тривала з 1918 по 1922 р.

У 1925 р. була підписана Радянсько-японська конвенція про основні принципи взаємовідносин. Однак військові конфлікти і непорозуміння не припинялися. Вторгнення Японії на територію СРСР у 1938 р. в районі озера Хасан і 1939 р. в районі ріки Халхін-Гол завершилися поразкою японців і підписанням 13 квітня 1941 р. Пакту про нейтралітет між СРСР і Японією. Радянсько-японська війна у серпні–вересні 1945 р. також завершилася перемогою СРСР.

Відновлення дипломатичних і торговельних відносин відбулося лише з підписанням Московської декларації 19 жовтня 1956 р. Але територіальні домагання Японії і СРСР завжди залишалися гострими питаннями у міждержавних відносинах.

Що стосується України, то Японія офіційно визнала її незалежність 28 грудня 1991 р. і 20 січня 1993 р. відкрила в Україні посольство.

Японці в Одесі

Збереглися дивовижні відомості про присутність в Одесі японців та їхній внесок у розвиток економіки, культури та благодійності.

У фонді Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора (ф. 1) зберігаються тексти трактатів про торгівлю і дружбу між Російською імперією і Японією 1855 і 1858 рр., Конвенції

від 9 квітня 1868 р. про перегляд і доповнення Трактату 1858 р.

У 1878 р. з ініціативи Імператорського товариства сприяння російському торговельному мореплавству відкрилося акціонерне товариство «Добровільний флот». Його головним завданням було забезпечити термінове і поштове товарно-пасажирське сполучення між Одесою і портами Східного океану і взагалі сприяти розвитку вітчизняної торгівлі. Правління Доброфлоту знаходилося в Санкт-Петербурзі, одне з відділень — в Одесі. 8 травня 1879 р. відкрилася головна східна лінія — Одеса — Владивосток. Компанія здійснювала пасажирські та торговельні перевезення через порти Чорного, Середземного, Червоного, Південно-Китайського, Східно-Китайського морів, Індійського океану. Східна лінія включала Одесу, Константинополь, Порт-Саїд, Джибуті, Коломбо, Сінгапур, Гон-Конг, Шанхай, Нагасакі і Владивосток. Таким чином, постійний морський зв'язок Одеси з японським портом Нагасакі підтримувався від 1879 р.

З 1883 по 1918 р. у довідниках «Вся Одеса» публікувалися відомості про Генеральне консульство Японії в Одесі. У фонді Канцелярії Одеського градоначальника (ф. 2), у справах про призначення іноземних консулів, збереглося чимало документів про його діяльність. Так, у 1889 р. колишній повірений Японського імператорського консульства в Одесі Сіро Тодо, за наказом японського міністра закордонних справ віконт Аокі, прислав одеському міському голові Павлу Олександровичу Зеленому 37 коробів з японськими виробами мистецтва і побуту, які були представлені раніше на виставці при консульстві. Міністр землеробства і торгівлі Японії висловив бажання принести їх у дар з тим, щоб частина цих речей була передана до міського музею образотворчих мистецтв, а інша — продана, а виручена сума використана на добродійні справи [2, арк. 1–18].

Міський голова виконав побажання японського міністра. Комісія у складі історика мистецтв професора А. О. Павловського, художника К. К. Костанді та дружини скульптора Б. В. Едуардса розібрала предмети і склала їх повний список. Колекція складалася з 373 предметів. Для музею відібрали витончений посуд, бронзу, вази, шкатулки, меблі, килими, драпірування, ширми, шовкові вироби, вишивки, віяла, ліхтарі, картини, фотографії та вироби з черепахи. Все це було оцінено японцями в 720 рублів, однак комісія відзначила набагато вищу їх реальну вартість. Згідно з рапортом зберігача

міського музею В. П. Куровського, вони були розміщені в особливій кімнаті й склали в музеї новий художній відділ — японський.

Залишалися речі на суму 600 руб., які призначалися для продажу з аукціону або розіграшу в лотерею. В основному це були предмети домашнього вжитку і споживання: чай, рис, папір для обгортки та друку, косметичні товари, дитячі іграшки, лампи, пальники, скло, паперова матерія, плетені кошики, підноси, скриньки, стінні етажерки, бамбук та інше. На виручені гроші П. О. Зелений запропонував, а дума прийняла 20 грудня 1899 р. постанову утворити в банку недоторканий «Японський фонд». На відсотки з капіталу планували розмістити в міській богадільні одне ліжко з найменуванням — «Японське». За такий щедрий дар уряду Японії була надіслана подяка від Одеської думи на ім'я Надзвичайного посланника і повноважного міністра імператорської Японської місії в С.-Петербурзі барона Хаяші.

Цікаво, що деякий період японським консулом в Одесі був потомственный почесний громадянин Олександр Васильович Рашеев — син грекині й відомого болгарського просвітителя, засновника училища у Габрово Василя Рашеева. У 1893 р. О. В. Рашеев проживав в Одесі по вул. Надеждинській, 44, там же була і канцелярія консульства до 1899 р. [1, с. 244].

Російсько-японська війна 1904–1905 рр. і військова поразка Росії надовго затьмарили відносини між обома країнами. Чимало одеситів були призвані в діючу армію, про що свідчать документи Одеського військового присутствія (ф. 315).

Під час війни студенти Новоросійського університету, зокрема корпорації «Єдність і сила», «Світанок» організували акції підтримки Російської армії — збирали і вислали гроші у Мукден, давали концерти на користь поранених, зустрічали моряків з крейсерів «Варяг» і «Кореець», що затонули [3, арк. 386, 415–416].

Героєм і душею оборони Порт-Артура називали 47-річного генерал-лейтенанта, командира дивізії Романа Ісидоровича Кондратенка, який загинув у Японії. Рід Кондратенків походив із українських козаків з Катеринослава, що отримали дворянство. Роман отримав різнобічну освіту — закінчив військову гімназію у Полоцьку (1874), Миколаївське інженерне училище (1877), Інженерну академію (1882) і Академію Генерального штабу (1886). Командував ротою в Бобруйську, а потім стрілецьким полком у місті Сувалки. У 1903 р. року генерала Кондратенка було призначено командуючим 7-ю Східно-

Сибірською бригадою, котра була розширена до дивізії і відправлена до Порт-Артура. З початком російсько-японської війни генерал зміг майже з нуля створити потужний фортифікаційний комплекс у Порт-Артурі. Його гарнізон впродовж 5 місяців відбив чотири загальні наступи японської армії. Під керівництвом Кондратенка були розроблені і застосовані нові види озброєння — ручні гранати, міномети, нові типи протипіхотних мін та електризовані загородження. Генерал Роман Ісидорович Кондратенко загинув 15 грудня 1904 р. під час обстрілу японською важкою артилерією форту № 2. Без талановитого генерала його гарнізон не протримався і півмісяця. Порт-Артур був зданий японцям 2 січня 1905 р.

Події російсько-японської війни знайшли відображення в історії одеської топоніміки. 19 вересня 1905 р. Одеська міська дума за пропозицією міського голови П. А. Крижановського одноголосно постановила увічнити пам'ять героя Порт-Артура генерал-лейтенанта Р. І. Кондратенка — назвати його ім'ям Поліцейську вулицю і Поліцейську площу. Саме тією вулицею того ж дня несли тіло покійного від пароплаву і Одеського порту до залізничного вокзалу, звідки поїзд відправив його в останню подорож до Санкт-Петербурга для поховання в Олександроневській лаврі.

Назва вулиці існувала до радянських часів, коли 30 квітня 1920 р. у була перейменована більшовиками на честь відомого діяча німецької і європейської лівої соціал-демократії, марксистки Розі Люксембург. З 10 серпня 1995 р. і дотепер вулиця носить назву письменника і поета Івана Олександровича Буніна. Площа Кондратенка також отримала нові назви за радянської влади — Розі Люксембург (1920) і Віри Холодної (1924, 1996) [6, с. 268].

Не забули Кондратенка і в Порт-Артурі — теперішньому місті Далян у Китайській Народній Республіці, де на місці його загибелі встановлено пам'ятний знак.

У повоєнний період відомості про японців в Одесі зустрічаються в архівних документах одеського градоначальника і поліцеймейстера (ф. 2, 314).

У 1906 р. віце-директор Міністерства внутрішніх справ Росії повідомляв одеському градоначальнику, що японським консулом в Одесі призначено Каметаро Ііджима — колишнього секретаря Японської місії в Римі [4, арк. 1–37]. Про це свідчив указ імператора Миколи II з Урядового Сенату від 23 червня 1906 р. одеському градоначальнику про визнання Ііджими

японським консулом в Одесі на підставі донесення міністра іноземних справ від 28 квітня, що було заслухане у Сенаті. Указ був опублікований у «Відомостях Одеського градоначальства» (№ 151).

Одразу після вступу на посаду пан Іджима звернувся до градоначальника із проханням призначити аудієнцію іншому громадянину Японії — підполковнику артилерії Ішізака (Ішізакі). За словами консула, пан Ішізака був посланий до Росії урядом Японії для вивчення російської мови. У Санкт-Петербурзі підполковник познайомився через японського військового аташе з військовим міністром і начальником Генерального штабу Росії. Користуючись дружніми відносинами з Іджимою, Ішізака вирішив оселитися саме в Одесі. Прибув до міста у кінці червня 1906 р. і виявив бажання нанести градоначальнику візит. Виїхав з Одеси 23 лютого 1907 р.

Щодо Каметаро Іджими, то він перебував в Одесі вісім місяців і 30 вересня 1906 р. відбув на батьківщину. Його обов'язки продовжив виконувати Наохіко Фукуда — перекладач, а з 2 квітня 1907 р. — віце-консул Японського консульства в Одесі.

Того ж місяця до градоначальника генерал-майора Григор'єва звернулося розвідувальне відділення управління Генерал-квартирмейстера штаба Одеського військового округу. Генерал-майор Калнін повідомляв, що, за даними розвідки, чини японського консульства в Одесі активно займаються шпигунством і є нагальна необхідність встановити за ними та й за всіма японцями в Одесі негласний нагляд поліції й стеження охоронного жандармського відділення.

Так, Неохіко Фукуда насправді виявився підполковником Генерального штабу Японії. Також були дані щодо можливого прибуття сюди ще одного підозрілого японця — Саіші Накашіма. Незабаром в Одесу надійшли відомості від російського генерального консула в Бомбеї (Індія) про клопотання тамтешнього японського консула щодо візування паспорта на проїзд до Росії Абдул Хаміда Саіші Накашіма. Це був «природний японець, який прийняв мусульманство й ім'я Абдул Хамід у соборній мечеті в Бомбеї», і мав намір здійснити паломництво у Мекку, мандруючи Росією, Туреччиною і Турецькою Аравією.

У 1907 р. одеський поліцеймейстер доводив до відома градоначальника, що 18 лютого в Одесу прибули з Батумі майор японської служби Таке-ло Такуноуцці і Фокава Шинжиро, який називав

себе студентом Санкт-Петербурзького університету, і що за ними встановлено негласний нагляд поліції [5, арк. 2].

Також були зібрані дані про Японське консульство в Одесі, яке розмішувалося у будинку № 4 у Воронцовському провулку. Там, крім Неохіко Фукуда, проживав постійно його секретар Сеіно Сасакі, а також два служителі — одеський міщанин Михайло Цибулько і харківська міщанка Олександра Ігнатушина. Завідуючий охоронним відділенням Рацішевський повідомляв, що віце-консула відвідують постійно 7–8 японців, «особа, схожа на татарина, та декілька євреїв з єврейкою». Віце-консул Фукуда часто відвідував фотографічну майстерню грека Антонопуло на Дерибасівській вулиці, кравця Попика у домі № 6 по вулиці Поліцейській, ювеліра Гавсевича і крамницю Баржанського. Він часто користувався візниками-лихачами, яких «брав на ходу». Рацішевський зазначав, що японці поводять себе надзвичайно обережно і скритно, і, на його думку, це свідчило про здатність японців до шпигунства і приховування своєї діяльності.

У 1908 р. Одесу відвідали шість японців. 22 червня сюди приїхав майор японської служби Ясутаро Такаянагі. 6 вересня прибули Тадезю Таніно, Шанро Мізюкамі, Сагатаро Каку і Ішізабуро Кабаяші. Вони зупинилися у Лондонському готелі, відвідали своє консульство і наступного дня виїхали до Константинополя. 22 листопада поліція встановила нагляд за прибулим в Одесу з Унген Хагіно Суекічі — 48-річним полковником японської служби, військовим агентом Санкт-Петербурзького японського посольства. Через два дні він відправився до Санкт-Петербурга з багажем у 5 місць. У березні 1909 р. Суегучі перебував в Одесі вдруге. Тоді ж розвідувальне управління повідомляло градоначальника, що 20 березня очікується візит в Одесу японського князя принца Куні, який прибуде з Ясс або Унген і має намір познайомитися з історичними пам'ятками і відвідати цілющі міські лимани.

Документи радянського періоду відтворюють складні відносини між Японією і СРСР у довоєнний період 1918–1941 рр., драматичні події Другої світової війни 1939–1945 рр., а також цікаві факти розвитку економічних і культурних зв'язків у повоєнний час між Одесою і японськими містами, зокрема, портами. Такі свідчення є у фондах Одеського облвиконкому, Одеського міськвиконкому, Чорноморського морського пароплавства, Інтернаціонального клубу моряків та ін.

Українсько-японська тема: одеські акценти сучасності

Державний архів Одеської області гордиться своїми зарубіжними зв'язками. Про популярність фондів архіву свідчить той факт, що з 2005 по 2015 р. у читальному залі досліджували різноманітну тематику науковці 37 країн світу. Серед них були й гості з Японії. Так, у 1996 р. в архіві працював аспірант Університету Токіо Таціо Сахара, який вивчав діяльність Одеського грецького благодійного товариства. Професор Університету Хоккайдо Сіда Кіоко досліджувала поліетнічну політику новоросійського і бессарабського генерал-губернатора. У 2014 р. професор економічного факультету Університету Ніігата Сакон Юкімура працював над темою «Морський торговельний флот на Чорному морі у кінці XIX — на початку XX ст.». Як бачимо, японських науковців цікавлять інші етнічні громади та міжнародні зв'язки Російської імперії — найближчого сусіда Японії.

Одеса і Японія мають власну історію взаємовідносин. Зокрема, це продовження побратимських зв'язків з містом Йокогамою, які були встановлені ще у 1965 р. Півстолітня дружба — це вже традиція, позначена низкою визначних подій.

Найбільш яскравий період культурного обміну почався у 1984 р., коли заступник голови Одеської міськради Галина Ізувіта ініціювала системний підхід до розвитку міжнародних зв'язків. У 1984 р. вона очолила делегацію одеситів до Японії, до складу якої увійшли відомі представники науки, культури, освіти, медицини, зокрема, декан історичного факультету Одеського університету Заїра Першина, член Співки художників України Микола Вилкун, ректор Одеського медичного інституту і голова Одеського обласного товариства дружби з Японією Ігор Ільїн. Наступного 1985 р. Г. Ізувіта і директор Одеського художнього музею Наталя Касько під час візиту до Йокогами організували обмін мистецькими виставками та видання каталогів. Упродовж наступних десяти років ця дружба підкріплювалася регулярними заходами — обміном професійним досвідом між лікарями, музикантами, акторами, проживанням японських дітей в одеських сім'ях і навпаки. Особливу роль у розвитку відносин між Йокогамою і Одесою відіграли голова японського товариства дружби з Україною пані Акіко Мітсукава. Саме вона вела фотохроніку заходів і дарувала одеситам фотоальбоми на згадку. Є такі подарунки і в осо-

бистому архіві пані Галини Ізувіти. У 2015 р. вона люб'язно передала їх цифрові копії до Державного архіву Одеської області як цінне джерело вже історичних свідчень побратимства міст.

У період незалежності України гарні традиції були продовжені [7]. Так, у 1995 р. відбувся візит офіційної делегації Одеси на чолі з мером міста Едуардом Гурвіцем в Йокогаму з нагоди святкування 30-річного ювілею встановлення побратимських відносин. 1996 р. Йокогаму відвідала спортивна делегація Одеси на чолі з олімпійською чемпіонкою-легкоатлеткою Надією Олізаренко, яка взяла участь у Міжнародному йокогамському марафоні.

У 1997 р. в Одесі провели фестиваль японського кіно, ініціаторами якого стали посольство Японії в Україні та благодійний фонд «Далекий Схід».

19–24 липня 2005 р. відбувся візит офіційної делегації України, очолюваної Президентом України Віктором Ющенком, в Йокогаму для здійснення переговорів з мером міста паном Хіросі Накада. До складу делегації також входив одеський міський голова Едуард Гурвіц. Того ж року 11 членів Комітету дружби Йокогама–Одеса на чолі з головою комітету паном Казуо Андо прибули в Одесу з нагоди 40-ї річниці встановлення побратимства: це була 14-та делегація японців в Одесу. У 2006 році представник міста Йокогама (офіс у Франкфурті) пан Норіо Томіока відвідав Одесу в рамках Святкування дня міста. У 2007 р. пані Йонеяма, викладач-волонтер з м. Йокогама, організувала безкоштовні курси японської мови на факультеті міжнародних відносин ОНУ ім. І. І. Мечникова.

2009 р. одеський міський голова Едуард Гурвіц привітав пані Фуміко Хаясі з перемогою на виборах мера м. Йокогама. Того ж року Одесу відвідав керівник представництва м. Йокогама в Європі пан Хіроюкі Окамото з нагоди святкування 215-ї річниці заснування Одеси. Наступного 2010 р. він знову відвідав Одесу з нагоди 45-річчя побратимських відносин між Одесою і Йокогамою. Ця дата широко відзначалася низкою культурних заходів, таких як фестиваль японського кіно; виставка творів одеських художників, картини яких були направлені в Йокогаму в якості подарунка його жителям; конкурс серед студентів на знання японської мови, історії та культури «Що ти знаєш про Йокогаму?»; маскарад в стилі «аніме» і японської вуличної моди та вулична вистава японською мовою. З 9 по 11 вересня 2010 р. в Одесі перебувала делегація Комітету дружби Йокогама — Одеса. У ході візиту були про-

ведені переговори щодо поглиблення співпраці між містами, зокрема, створення в Одесі парку в японському стилі.

У 2015 р. першим спільним заходом на відзначення 50-річчя одесько-йокогамської дружби стали Дні Японії в Одесі 3–5 вересня. В рамках святкової програми Одеський художній музей організував виставку японських ляльок, вишитих куль темарі, каліграфії та фотографії. Також у програмі фестивалю відбулися майстер-класи з каліграфії, оригамі та фурушикі. У день відкриття виставки Одеський художній музей відвідав Надзвичайний і Повноважний Посол Японії в Україні Сумі Шигекі з дружиною Сумі Томоко.

Японія залишається другом України. 6 червня 2015 р. в Україну прибув Прем'єр-міністр Японії Сіндзо Абе. Це був перший в історії дво-

сторонніх відносин обох держав візит. Японія вважає неприйнятним силовий варіант вирішення ситуації на Донбасі і запропонувала Україні кредитні гарантії на суму 1,5 млрд доларів, співпрацю у галузі «зелених» інвестицій та подарувала українським правоохоронцям 1,5 тис. японських автомобілів з екологічними двигунами.

Всі ці події знайшли відображення не тільки на шпальтах ЗМІ, а й у відомчих архівах Одеської міськради, музеїв, редакцій газет та телекомпаній, які з часом надійдуть до Державного архіву Одеської області у статусі Національного архівного фонду і поповнять наші джерела з історії українсько-японських відносин. Адже, як наголошує японське прислів'я, докази кращі за розмови.

Джерела та література

1. Адрес-календарь Одесского градоначальства на 1893 год. — Одесса, 1892. — С. 244.
2. Державний архів Одеської області (далі — ДАОО). — Ф. 16. — Оп. 75. — Д. 203. — Арк. 1–18.
3. ДАОО. — Ф. 45. — Оп. 8. (1904 г.). — Д. 17. — Арк. 386, 415–416.
4. ДАОО. — Ф. 2 — Оп. 1. — Д. 3264. — Арк. 1–37.
5. Там само. — Оп. 2. — Д. 2554. — Арк. 2.
6. Майстровой Я. Я. История Одессы в названиях улиц: топонимический справочник. — Одесса: Пласке, 2012. — 436 с.
7. Міжнародне співробітництво. Міста-побратими: Йокогама [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Одеської міської ради. — Режим доступу: omr.gov.ua (02.11.2015).

The Japanese in Odessa

L. Beloyusova

The article examines the history of the relationship between Odessa and Japan, between some cities during 19th — beginning of 21st century. The author develops the idea that such contacts in economic, culture and other public spheres of life were actually long lasting and diverse. Special attention is given to historical background of the relations between Japan and the Russian Empire / Soviet Union.

Keywords: Japan, the State Archives of Odessa region, Russian-Japanese relations, Odessa, the Japanese Consulate in Odessa.